

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Олександра ІГНАТОВИЧ

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
з курсу навчальної дисципліни

АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 03 Гуманітарні науки
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література
ОПП «Українська мова та література.
Літературна творчість. Документознавство
та інформаційна діяльність»

Ужгород 2024

Ігнатович О. Аналіз художнього твору: методичний посібник з навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.01 Українська мова та література, ОПП «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність». Ужгород, 2024. 54 с.

Рецензенти:

Талабірчук О.Ю., кандидат філологічних наук, доцент кафедри угорської філології Українсько-угорського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Ференц Н.С., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Відповідальний за випуск:

Кузьма О.Ю., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету ДВНЗ «УжНУ» від 21 лютого 2024, протокол № 6

ЗМІСТ

1. Мета і завдання навчальної дисципліни	4
2. Очікувані результати навчання	6
3. Критерії оцінювання	8
4. Програма навчальної дисципліни	11
5. Структура навчальної дисципліни	15
6. Тематика лекційних занять	17
6.1. Приклад аналізу художнього твору ..	22
7. Тематика та плани практичних занять	33
8. Самостійна робота студента	47
9. Контрольні питання з курсу	50
10. Рекомендована література	53

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Аналіз художнього твору» є: закріпити й поглибити знання з теорії літератури; засвоїти основні прийоми та принципи аналізу художнього твору; виховати професійні якості, поглибити почуття патріотизму, прищепити любов до красного письменства як до зразків класики національної літератури українців; розвивати читацьку культуру, критичне мислення, художній смак, а також творчу активність та самостійність студента.

Відповідно до освітньо-професійної програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти здатності розв'язувати складні спеціалізовані практичні завдання в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, фольклористики) в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, предметних знань, теорії та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов науково-дослідницької діяльності; а також таких **загальних компетентностей**: здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатність проведення досліджень на належному науковому рівні; здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; **предметних компетентностей**, що поляга-

ють у: усвідомленні методологічного, організаційного та правового підґрунтя, необхідного для досліджень та/або інноваційних розробок у галузі філології, презентації їх результатів професійній спільноті та захисту інтелектуальної власності на результати досліджень та інновацій; здатності використовувати сучасні наукові методи філологічних досліджень, добирати, аналізувати, систематизувати й синтезувати фактичний лінгвістичний, літературний матеріал; узагальнювати підсумки виконаного дослідження та формулювати його новизну; оформляти згідно з сучасними вимогами та презентувати результати наукового дослідження в усній чи письмовій формі, послуговуючись відповідним термінологічним апаратом; здатності здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний (залежно від обраної спеціалізації) аналіз текстів різних стилів та жанрів; здатності використовувати у професійній діяльності системні знання про основні періоди розвитку літератури, що вивчається, від давнини до XXI століття, еволюцію напрямів, жанрів і стилів, чільних представників та художні явища, а також знання про тенденції розвитку світового літературного процесу та української літератури.

2. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Українська мова та література. Літературна творчість. Документознавство та інформаційна діяльність», засвоєння навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.	ПРН 2
Аналізувати й інтерпретувати твори української та зарубіжної художньої літератури й усної народної творчості, визначати їхню специфіку й місце в літературному процесі (відповідно до обраної спеціалізації).	ПРН 13
Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.	ПРН 15
Мати навички участі в наукових та/або прикладних дослідженнях у галузі філології.	ПРН 19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Аналіз художнього твору»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Вміти: працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.	ПРН 2
Знати: специфіку літературного процесу; принципи і методи літературознавчого аналізу; розрізняти жанрово-видові структури літератури; розуміти взаємозв'язки літературної творчості з історією, філософією, літературознавством, естетикою, лінгвістикою.	ПРН 13
Володіти: аналізом художніх текстів різних стилів і жанрів та навичками письмового й усного їх представлення.	ПРН 15 ПРН 19

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90–100
B	Добре		82–89
C	Добре		74–81
D	Задовільно		64–73
E	Задовільно		60–63
FX	Незадовільно	Не	35–59
F	Незадовільно	зараховано	0–34

Вивчення навчальної дисципліни завершується **заліком**, що проводиться в усній формі.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Оцінку «зараховано» (90–100 балів, A) заслуговує здобувач, який усебічно, системно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їхнє значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяль-

ності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової, навчальної та методичної роботи.

Оцінку **«зараховано» (82–89 балів, В)** заслугоує здобувач, який цілковито опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

Оцінку **«зараховано» (74–81 бал, С)** заслугоує здобувач, який загалом роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою.

Оцінку **«зараховано» (64–73 бали, D)** заслугоує здобувач, який знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його в майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «зараховано» (60–63 бали, Е) заслугоує здобувач, який володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання й використання його в майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінка «незараховано» (35–59 балів, FХ) виставляється здобувачу, який має суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінку «незараховано» (0–34 бали, F) виставляється здобувачу, який володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача освіти протягом семестру.

До складання заліку допускаються здобувачі вищої освіти, у яких підсумкова модульна оцінка за семестр становить не менше 35 балів і яким зараховано всі види робіт за цей семестр.

Здобувач вищої освіти, підсумкова рейтингова оцінка якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити її до початку підсумкового семестрового контролю під час чергування викладачів на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету.

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1.

Теоретичні й методологічні передумови аналізу художнього твору

Тема 1. Літературний твір як витвір мистецтва. Простежується, що художній твір представляє собою неподільну єдність об'єктивного і суб'єктивного, відображення реальної дійсності й авторського розуміння її й самого життя, яке зображується в художньому творі, та ставлення автора до життя.

Тема 2. Функції літератури. Поняття «функції літератури». Класифікації функцій літератури. Особливості пізнавальної, виховної та естетичної функцій художнього твору. Комунікативна функція літератури. Аксиологічна функція літератури.

Тема 3. Художня реальність і художня умовність. «Ілюзія реальності» як специфіка творення художнього світу. Творча вигадка як основний компонент художнього твору. Наївно-реалістичний підхід до аналізу твору.

Тема 4. Категорія автора у творі. Автор як реальна біографічна персона. Автор як носій художньої концепції твору. Образ автора як особлива естетична категорія, що виникає тоді, коли в середині твору вимальовується образ автора. Перечитування твору як шлях до його пізнання.

Тема 5. Художній образ у літературному творі. Поняття художнього образу.

Об'єктивне й суб'єктивне у формуванні образу. Пластичні й непластичні художні образи. Образи-персонажі у літературному творі. Поетичні образи в художньому творі. Традиції і новаторство у творенні поетичних образів.

Тема 6. Проблема науковості літературознавства. Специфіка аналізу творів різних жанрів. Аналіз і синтез у літературознавстві. Аналіз як науковий метод, що поділяє твір на частини для можливості кращого осмислення. Синтез як науковий метод, що об'єднує складові в єдине ціле.

Модуль 2.

Структура художнього твору та його аналіз

Тема 7. Зміст і форма літературного твору. Традиційність виділення змісту і форми в літературному творі. Зміст твору – життєвий матеріал, естетично освоєний письменником, і проблеми, поставлені на основі цього матеріалу, що в сукупності складають тему твору, а також ідеї, які утверджує автор. Форма твору – художні засоби і прийоми творення змісту; способи його внутрішньої та зовнішньої організації.

Тема 8. Тематика твору і її аналіз. Тема як літературознавча категорія. Тема як об'єкт художнього зображення. Теми конкретно-історичні й вічні. Проблема тематика твору. Проблематика твору як галузь осмислення

й розуміння письменником відтворюваних подій – це сфера, в якій виявляється авторська концепція світу й людини, де тема розглядається під певним кутом зору. Типи проблематики: міфологічна, національно-історична, соціальна, філософська, загальнолюдська, релігійна тощо.

Тема 9. Ідейний світ твору. Авторські оцінки, авторський ідеал – як основа для системи авторських оцінок. Художня концепція людини. Художня ідея як одна узагальнююча думка або система думок, втілених у творі, якою просякнута канва твору. Співвіднесеність теми, проблеми та ідеї твору. Пафос твору, котрий можна визначити як провідний емоційний тон твору, його настрій.

Тема 10. Зображуваний світ у творі. Художня деталь, портрет, пейзаж, світ речей, психологізм твору, форми художньої умовності, функції фантастики, форми і прийоми фантастики, часопростір у творі. Художня мова твору: лексика і стилістика, тропи, синтаксис й інтонація, темпоритм, мовна організація твору, мовна характеристика персонажів, загальні властивості художньої мови.

Тема 11. Аналіз композиції твору. Загальне поняття композиції, композиційні прийоми, композиція образної системи; система персонажів; композиція художньої мови; сюжет і конфлікт; сюжетні елементи; типи сюжетів; співвіднесеність сюжету й композиції; позасюжетні елементи; опорні точки композиції; типи композиції.

Тема 12. Функції персонажів у художньому творі. Витоки творення характерів персонажів у літературі. Взаємозв'язки характерів і сюжетів. Функції персонажів як рушіїв сюжету твору.

Тема 13. Заголовок у художньому творі. Функції заголовку у художньому творі. Типи заголовків. Заголовок і розгортання сюжету. Заголовок як «голка з ниткою», що зшивають художній твір.

Тема 14. Цілісний аналіз художнього твору. Інтерпретація твору. Аналіз і синтез у літературознавстві. Інтерпретація художнього твору як пояснення, тлумачення твору з огляду на його концепцію, її складників, а також стильових елементів. Стиль твору як особливості організації (структури) та функціонування всіх складників форми твору, які слугують найповнішому вираженню змісту, зберігаючи свою самодостатність. Загальні поняття стилю, стильові закономірності, стильові домінанти; стиль як змістова форма; стиль й оригінальність. Види допоміжного аналізу.

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	у тому числі					
	Усього	Лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
2-й семестр						
Модуль 1						
Теоретичні й методологічні передумови аналізу художнього твору						
Тема 1. Літературний твір як витвір мистецтва	8	2	2			4
Тема 2. Функції художнього твору	8	2	2			4
Тема 3. Художня реальність і художня умовність	12	4	2			6
Тема 4. Категорія автора у творі	8	2	2			4
Тема 5. Художній образ у літературному творі	8	2	2			4
Тема 6. Проблема науковості літературознавства. Специфіка аналізу творів різних жанрів	12	4	2			6
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль	56	16	12			28

Модуль 2 Структура художнього твору і його аналіз						
Тема 7. Зміст і форма літературного твору	8	2	2			4
Тема 8. Тематика твору і її аналіз	8	2	2			4
Тема 9. Ідейний світ твору	8	2	2			4
Тема 10. Зображуваний світ у творі	8	2	2			4
Тема 11. Аналіз композиції твору	8	2	2			4
Тема 12. Функції персонажів у художньому творі	8	2	2			4
Тема 13. Заголовок у художньому творі	8	2	2			4
Тема 14. Цілісний аналіз художнього твору. Інтерпретація твору	8	2	2			4
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль	64	16	16			32
Разом за семестр	120	32	28			60

6. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Лекція 1

Тема 1. Літературний твір як витвір мистецтва. План

1. Література як галузь мистецтва.
2. Художній твір – неподільна єдність об'єктивного і суб'єктивного, відображення реальної дійсності й авторського розуміння життя.
3. Специфіка розуміння й інтерпретації художнього твору літературознавцем.

Лекція 2

Тема 2. Функції літератури

1. Поняття «функції художнього твору».
2. Осмислення пізнавальної функції художнього твору, виховної та естетичної функцій твору.
3. Особливість комунікативної функції.
4. Аксіологічна функція літератури.

Лекція 3-4

Тема 3. Художня реальність і художня умовність

1. «Ілюзія реальності» як специфіка творення художнього світу.
2. Творча вигадка як основний компонент художнього твору.
3. Наївно-реалістичний підхід до аналізу художнього твору.

4. Герой твору і прототип: взаємозв'язки і художнє переосмислення.

5. Письменник як «посередник» між реальним світом і художнім.

6. Щоденники письменника як спостереження над життям і художній твір.

Лекція 5

Тема 4. Категорія автора у творі

1. Автор як реальна біографічна персона.
2. Автор як носій художньої концепції твору.
3. Образ автора як особлива естетична категорія.
4. Перечитування твору як шлях до його пізнання.

Лекція 6

Тема 5. Художній образ у літературному творі

1. Поняття художнього образу.
2. Об'єктивне й суб'єктивне у формуванні образу.
3. Пластичні й непластичні художні образи.
4. Образи-персонажі у літературному творі.
5. Поетичні образи в художньому творі.
6. Традиції і новаторство у творенні поетичних образів.

Лекція 7-8

Тема 6. Проблема науковості літературознавства. Специфіка аналізу творів різних жанрів

1. Методи наукового літературознавчого дослідження.

2. Важливість аналізу й синтезу в літературознавстві.
3. Особливості дослідження прози.
4. Особливості дослідження поезії.
5. Особливості дослідження драми.
6. Правила створення наукового дослідження.

Лекція 9

Тема 7. Зміст і форма літературного твору

1. Традиційність виділення змісту і форми в літературному творі.
2. Зміст твору (життєвий матеріал, естетично освоєний письменником; проблематика, ідея).
3. Форма твору (художні засоби і прийоми творення змісту; способи його внутрішньої та зовнішньої організації).
4. Пафос твору.
5. Концептуальний аналіз художнього твору.

Лекція 10

Тема 8. Тематика твору і її аналіз

1. Тема як літературознавча категорія.
2. Теми конкретно-історичні й вічні.
3. Проблематика твору (міфологічна, національно-історична, соціальна, філософська, загальнолюдська, релігійна тощо).

Лекція 11

Тема 9. Ідейний світ твору

1. Авторські оцінки, авторський ідеал – як основа для системи авторських оцінок.
2. Художня концепція людини.
3. Художня ідея.
4. Співвіднесеність теми, проблеми та ідеї твору.

Лекція 12

Тема 10. Зображуваний світ у творі

1. Роль і значення художньої деталі у творі.
2. Портрет і пейзаж як складові зображуваного світу у творі.
3. Майстерність «ліплення» світу речей.
4. Психологізм твору.
5. Форми художньої умовності у творі.
6. Художня мова твору.

Лекція 13

Тема 11. Аналіз композиції твору

1. Загальне поняття композиції, композиційні прийоми, композиція образної системи.
2. Система персонажів у творі.
3. Сюжет і конфлікт у творі (сюжетні елементи; типи сюжетів; співвіднесеність сюжету й композиції; позасюжетні елементи; опорні точки композиції; типи композиції).

Лекція 14

Тема 12. Функції персонажів у художньому творі

1. Витоки творення характерів персонажів у літературі.
2. Взаємозв'язки характерів і сюжетів.
3. Функції персонажів як рушіїв сюжету твору.

Лекція 15

Тема 13. Заголовок у художньому творі

1. Функції заголовку у художньому творі.
2. Типи заголовків. Заголовок і розгортання сюжету.
3. Заголовок як «голка з ниткою», що зшиває художній твір.

Лекція 16

Тема 14. Цілісний аналіз художнього твору. Інтерпретація твору

1. Особливості цілісного аналізу художнього твору.
2. Інтерпретація художнього твору.
3. Своєрідність стилю твору.
4. Поняття ідіостилу письменника.

Приклад аналізу художнього твору

Олександра Ігнатович

Реконструкція біблійної легенди у новелі «Чайки летять на Схід» Івана Чендея

Серед найдосліджуваниших творів малої прози Івана Чендея – «**Чайки летять на Схід**». Традиційно цю новелу розглядають як написану під тиском «нової теми». У радянському літературознавстві відзначалося, що однією з ознак твору проступає *«опір старого і наступ нових сил зв'язані з кривавою боротьбою, з жертвами, іноді навіть зовсім не винними...»* Тут зображені *«люди, які мужньо і спокійно загинули за велику правду»* [2, с. 84, 85]. Сучасні науковці або оминають новелу увагою, або відзначають (з чим погодимося), що окреслена в ньому *«проблема зв'язків закарпатців з «братами зі Сходу»* [6, с. 113] *«добре вписувалася в тоталітарну систему цінностей»* [6, с. 113].

Вивчаючи новелу на сучасному часовому відтинку, дослідники здебільшого спираються на інтерпретацію сюжету, що була напрацьована в радянську добу і, можливо, є надто прямолінійною й однобокою.

Мета статті – запропонувати певні підходи до прочитання та інтерпретації твору.

Тлом для розгортання подій у новелі І. Чендея «**Чайки летять на Схід**» стало гартоване тисячоліттями закарпатське патріархальне середовище, з усталеними взаєминами між крайнами – *«переважно пастирями і земледільцями»* [8, с. 79] та налагодженим життєвим ритмом. Тут молодші беззаперечно виконували спонукування старших, й авторитетом користувалися чоловіки в літах, що обернули *«життя у мудрування... і єдиною лектурою яких є Свята книга і народна мудрість»* [8, с. 86]. Можемо стверджувати, що ці складові – Свята книга і народна мудрість стали

джерелом виховання не одного покоління закарпатців (візьmemo за приклад сюжети творів Дм. Кешелі), коли біблійні історії в родині згадувалися не лише в неділю, але й в будень, переливаючись в розповідях при вогні й зимовій хатній роботі дорослих, котрі доточували їх життєвими бувальщинами. Біблійні твори ставали безпосереднім зразком патріархального суспільства, за законами якого намагалися жити верховинці.

Іван Чендей добре знав побут, плинність життя горянина, а маючи батька мудрого старшину-дяка, котрий навчав і сина, й односельців Святому письму, – безумовно, сам виріс на біблійних історіях, що, прямо чи завуальовано, присутні у його творах. Питання, яке стало квінтесенцією повісті **«Іван»**: **«Демій Бог?»**, видається, зароджувалося у знаковій новелі **«Чайки летять на Схід»**.

Історична основа твору – реальні події, що відбувалися у 1944 році, коли на територію Хустщини був закинтий з Москви десант під назвою «Закарпатці». До його складу входили країни, які за різних умов опинилися на території Радянського Союзу. Слід зауважити, що в ті часи немала кількість наших земляків вважала молоду Країну Рад оплотом справедливості, а гуманістичні заклики ототожнювалися із християнськими – і в сенсі соціальному, і морально-етичному, і громадянсько-патріотичному (останнє було надважливо для селянина, прив'язаного до рідної скиби). Тому, як свідчать документи, частина краян чекала Червону Армію з надією, що та визволить їх від усіх негараздів. Як відзначав один із «Закарпатців» В. Цемпер: «Тепер я вже у восьмій руській сім'ї. Всі допомагають мені як радянській людині. Не хочуть ні угорців, ні чеських панів. Чекають Червону Армію» [7, с. 514].

Сприяли групі «Закарпатців» ті селяни-земляки, які поділяли прорадянські погляди (мабуть, тут виявилася така риса закарпатця як **«стремління до невідомого, вищої правди, відроди і т. д.»** [8, с. 86]). У справі «хустських партизанів» в 1944 році відбулися судові засідання військового трибуналу в Мараморош-Сигеді, коли до страти було за-суджено понад тридцять чоловік, серед яких селянин із Текова Ю. Уйфалушій з сином [7, с. 515]. Саме доля цих людей зворушила Івана Чендея, і в листі до професора, літературознавця В. Марка він зазначив, що новела **«Чайки летять на Схід»**

«була написана після побачених у Закарпатському краєзнавчому музеї кишенькових хусток двох партизан – батька і сина Уйфолушійів. Хустками жандарми партизанам зав'язали очі в момент розстрілу їх на березі Тиси недалеко Текова» [4, с. 92]. Ім'я сина в історичній літературі нам не зустрічається, тому гадаємо, що син, найвірогідніше, не був, сказати б, самостійною одиницею у процесі, а проходив у «батьковій справі».

В історії батька й сина, а можливо, лише трагедії хлопця, котрий загинув не розквітнувши, Іван Чендей, з одного боку, здається, оспівав подвиг – смерть за комуністичні ідеали – своїх земляків, а з іншого, мовби проглянув у відому старозавітну легенду про випробування Богом Авраама (яку ще вважають передвісницею розп'яття Ісуса Христа у Новому Заповіті), коли за наказом Бога Авраам має принести в жертву життя свого сина Ісака.

Іван Чендей знав, наскільки сильно закарпатець може вірити у свої ідеали. У цьому випадку вища правда, яка полонила частину земляків, – життя в комуністичній країні. Бажання перетворилося на животворну ідею, задля якої варто було ризикувати й боротися. Причому – це справді була свята віра у можливий суспільний ідеал, бо справжнього життя в Радянському Союзі закарпатці тоді не знали. Як раніше сподівалися відшукати в Америці Ельдорадо [8, с.79], так тепер у комуністичній країні – «блаженну сторону», тобто наразі в свідомості краян гору взяла риса, відзначена свого часу Ф. Потушняком – **«слабе розуміння дійсності, слаба прив'язаність до реальності»** [8, с. 78]. Але це сподівання було настільки потужним, що воно зайняло в серцях, декого з горян, місце поруч із Божественним.

І коли ми згадуємо, як Бог розмовляв з Авраамом, даючи йому надії на краще життя – через велике потомство, що посяде великі землі, то, очевидно, таку благодать кожен з партизанів очікував у новій державі, єднаючись з братами зі Сходу. Трагедію означеної підміни понять (християнства на комунізм) і змалював Іван Чендей.

Батько, імені котрого автор у новелі **«Чайки летять на Схід»** не вказав, допомагає партизанам набоями. Знаючи, що угорські жандарми прагнуть викрити лісові загоны, вирішує послати в гори з необхідною ношею свого сина:

«– *Йди, синку, на Ясенову й віднеси хлопцям оцей ключок. Знайдеш їх там, де ми овець зимували.*

Хлопець ходив не раз, не двічі...» [10, с. 3].

Ясна річ, батькові було відомо про стеження жандармів за підпільниками. Але, відчуваючи себе старшим у роді, він вирішив, що має право розпоряджатися життям не своїм, тобто, не тим, що йому належить, а – свого сина, іншими словами – життя дитини, начебто, стає його власністю.

«*І промовив Господь, – згадуємо біблійне: «Візьми свого сина, свого одинака, що його полюбив ти, Ісака, та й піди до краю Морія, і принеси там його в цілопалення на одній із тих гір, що про неї скажу тобі»* [Буття: 22, 2].

У новелі цей голос Всевишнього замінений певними переконаннями головного героя, котрий, на покликання своїх однодумців, мовби Боже, відсилає, як у легенді, свого сина на гору. Правда, у біблійній легенді Авраам не мав вибору і мусив відіслати сина, у новелі ж, розуміємо, батько міг і сам понести набої, але замість себе «делегував» сина.

«*Край Морія*», означений у Книзі буття, пояснюється як гора в Єрусалимі та місце «страху перед Господом», або місце, на яке «Господь вказує» [11]. У випадку нашої новели – це теж доленосний ландшафт, бо на нього вказали батькові, наче перевіряючи його переконання, а він підтвердив свою відданість і послав сина на гору, вчиняючи таким чином перший крок жертвопринесення. Залучення дитини у координати боротьби вказує на серйозні наміри батька у русі до «світлого майбутнього», бо ж знав, що йдеться про стан справ і законів військового часу. Хоча, цілком зрозуміло, сподівався, що дитину не перевірятимуть (так бувало й раніше, хлопець ходив не раз на вказане місце), але щоразу замість себе піддавав життя дитини неймовірному ризику.

Мотив жертвопринесення підсилюється згаданим батьком, наче мимобіжним, уточненням «*овець зимували*». Ми ж пам'ятаємо, що в біблійній легенді Авраам бачить *барана*, який «*зав'яз у гущавині своїми рогами*» [Буття: 22, 13] і бере його для цілопалення.

Як у біблійній історії Авраам із сином вирушили в путь «*рано вранці*» [Буття: 22, 3], так і хлопчик з новели І. Чендея ступив до вказаного місця «*одного ранку*» [10, с. 3].

Невідомо достеменно вік хлопця, котрий виконує батьків наказ. Лише за словами автора, що характеризують дитину («хлопчик», «пальчиком»), та бесідою, зверненою до жандармів, по-дитячому наївною, можемо судити, що йдеться навіть не про підлітка, а про дитину ще меншу:

«І бабука Грициха скаржилася, що доти ганяли її півника по двору, поки не спіймали. А як спіймали, то не могли натішитися, вискубуючи по пір'їнці. «Скубіть, скубіть! Щоб вас скубло за кам'яне серце! Прийдуть наші, самі, як пір'я на вихру, розлетитеся!...» Правда, що так говорила Грициха?» [10, с. 3] – розмірковував уголос хлопчина, стоячи біля жандармів.

Така мова хлопця підкреслює, що в селі і старі (наприклад, бабука Грициха, майстерна проклиналиця, в традиціях довженківської прабаби. Додам, що в контексті крайових традицій вона мала б зватися Грицаньою), і малі (як от персонаж) чекають приходу *наших* (тобто радянських військ), а разом з тим його висловлювання вказує на чистоту дитячої душі, котра не усвідомлює небезпеки, для себе і для бабуки, за такі міркування перед «пір'яниками». Без моментальної реакції з боку військових означені слова і прокльони залишаються тільки тому, що жандарми не розуміють мови дитини.

Аби підкреслити складність випадку і зафіксувати драматизм ситуації, кожна з історій має подієву «зупинку», після якої батько й син залишаються ізольованими від середовища, сам на сам з останньою місією. Однак за дорогою Авраама й Ісака спостерігає Бог, а батько й син ідуть під невсипущим оком жандармів. «Зупинка» в легенді відбувається в час, коли Авраам бачить місце для страти Ісака й, усвідомлюючи невідворотність подій, спиняє свій ескорт та лише вдвох із сином продовжує шлях на гору. У новелі «зупинка» – це очікування сином в «*льоху лісової інспекції*» [10, с. 3] батька, котрого, як розуміємо, арештували вслід за ним.

Наступний етап – остання дорога героїв.

Образ дороги, яку долають батько й син до місця страти, знову ж таки, ріднить біблійний і художній твори. Остання дорога зумовлює характер бесіди між ними, коли дорослому зрозуміла сутність справи, й очевидно, він відчуває необхідність в обдумуванні своїх попередніх обітниць чи вчинків, тому шлях майже цілковито долається мовчки. Лише дитяча без-

посередність і допитливість хлопця із новели «**Чайки летять на Схід**» трохи розширює розмову.

« – *Куди нас ведуть, татку?*

– *Ми йдемо з панами до річки!*

– *А що буде біля річки?*

– *Пани кинуть гранату, впливе рибка, а ми підемо вплав та всю виловимо»* [10, с. 4].

У цих словах також маємо натяк на вік сина, адже лише справді мала дитина могла повірити, що ловити рибу пани можуть вести батька і сина зі зв'язаними руками. Мова дитини, котра ще грає у піжмурки, акцентування на її невинності примушують читача не лише слізно жаліти її, але й рішуче не сприймати того жорстокого вбивства, яке вчиняють жандарми, спонукають до ворогоненависті.

Щодо самої розмови героїв твору, то вона нагадує діалог Авраама із Ісаком – який так само відбувається по дорозі до місця жертвоприношення, в останні миттєвості перед смертю. Ця розмова так само лаконічна, так само Авраам знає про неминуче вбивство і так само намагається вберегти свого нащадка від зайвих переживань – мовляв, йдемо шукати ягня, аби принести його в жертву.

«*І промовив Ісак: «Ось огонь і дрова, а де ж ягня на цілопалення?»*» [Буття: 22, 7].

І відказав Авраам: «Бог наглядить ягня Собі на цілопалення, сину мій!»» [Буття: 22, 8].

Структура діалогу схожа: починає її в обох випадках син (напевно, виявляючи тривогу від незнайомих дій оточення), звертаючись до батька. У «Книзі буття» читаємо: «*І сказав Ісак до Авраама...: «Батьку мій!»*», а в новелі: «*Куди нас ведуть, татку?»*. Апелювання: «*синку мій*», «*татку*», що настійно супроводжують розмову, перегукується із біблійним: «*батьку мій*», «*сину мій*».

У новелі скупі слова між сином і батьком перериває конвоїр: «*Мовчіть! – гукнув жандарм*» [10, с. 4]. У Святому письмі бесіда вичерпана поясненням Авраама.

Трагічність останньої дороги в біблійній легенді підсилюється тим, що Ісак несе на собі дрова, **покладені** Авраамом «на сина свого» для цілопалення, а батько «*взяв в свою руку огонь та ножа*» [Буття: 22, 6]. У новелі – ця складова смертної ходи, присутня на початку твору – хлопчик несе набой (формою

нагадують ті ж, лише значно менші, дрова), теж як обов'язок **покладений** на нього батьком, але на хлопця вже чатують жандарми зі зброєю жертвоприношення: вогнем і ножом – «*реберчасті багнети на гвинтівках*» [10, с. 3]. Ніж і вогонь в обох випадках вказують на обов'язковість кровопролиття при жертвоприношенні як факт скріплення угоди між сторонами (Богом і Авраамом; «новим світом» і батьком).

Шлях до страти має символічний зміст, адже відбувається, сказати б, розкраяння душі батька, котрий причетний до відмовлення синові у земному житті. Відтак ця дорога постає і його Голгофою (висловлюючись Новозавітним поняттям) також. Вищою мірою смирення Авраама перед Господом видається зв'язування ним свого сина, аби покласти Ісака на жертвовник. У біблійній традиції для описання цього акту вживається слово «акеда», а саме поняття розглядається як високий зразок відданості Богу, як символ готовності людини до найтяжчих жертв в ім'я вірності волі Божій [11]. Дія зв'язування-пов'язання сина присутня й у новелі та окреслена у площині символічного поєднання доль батька й сина.

« – *Мені студено, татку!*

Смикнувши рукою, батько урвав торочки, розмотав з шиї шарф і став загортати сина...» [10, с. 4].

Аби огорнути (зв'язати сина) шарфом, батько розірвав пута, яким був ув'язнений (можемо відзначити силу фізичну і силу характеру героя). Художня деталь (як нагадує фольклор: «саме в деталях криється диявол») – шарф постає у творі матеріалом остаточного зв'язування для двох поколінь – родинних уз, батьківського піклування, ідейних переконань, спільності доль (смерть у один час і за одну, сину навряд чи зрозумілу, ідею). Це знову ж таки акеда, нехай і в інших умовах, що здійсненням своїм засвідчує готовність особи до найтяжчих жертв в ім'я людиною проголошених істин. Батьківський шарф зніме із сина жандарм, щоб ним зав'язати хлопцю очі перед стратою. Знову – символічна картина: фактично батько (опосередковано, через свою річ – шарф) закритий білий світ (розуміємо, із суб'єктивних чи об'єктивних причин) своїй дитині.

Обидва твори розповідають про жертвопринесення. Як спостеріг М. Еліаде, жертви приносяться в один і той самий міфічний момент Початку, і постають «*лише імітацією на*

людському рівні первинної жертви, яку було принесено «во время оно», щоби дати життя всьому світові» [3, с. 56, 52]. Тож цілком зрозуміло, що Авраам сприйняв наказ Бога про цілопалення сина, бо ж йшлося про заснування нового світу. Так само і батько з новели І. Чендея офірує життя свого сина в підмурівок нової держави.

У Святому письмі Бог через Ангела затримав руку Авраама, і не дав принести в жертву Ісака, передаючи слова Господа: *«Я довідався, що ти богобійний, і не пожалів для Мене сина свого, одинака свого»* [Буття: 22, 12]. І з цього моменту Авраамове потомство було благословенне і розмножене *«немов зорі на небі, і немов той пісок, що на березі моря»* [Буття: 22, 17], а також посіло *«брами ... ворогів»* [Буття: 22, 17]. Невимовною радістю закінчується біблійна легенда про те, як Бог випробовує Авраама, бо світлими є її уроки: 1) замінено звичай приносити в жертву Богу людину – на тваринне жертвоприношення; 2) втілено зразок високої відданості людини Богу, яка й привела до зміни в жертвоприношенні; 3) а також сприяла розмноженню нащадків Авраама і благословення їх Господом; 4) на «землі Морія», де мало відбутися цілопалення Ісака, Соломон побудував Храм. І все це сталося через випробування віри Авраама.

Який же настроєвий лад новели Івана Чендея? Батька, котрий привів до смерті свого сина, вбито також. Це певний акт розплати, та все ж чи він співмірний з позбавленням життя безвинної душі? Проте так завершилася одна з історій про взаємини з «братами зі Сходу». А літературознавство радянське відзначало: ***«Любов до життя і презирство до смерті гартує дух відважного борця за справу народну, підкреслює автор. Люди ідуть на смерть, їх розстрілюють, а ти відчуваєш, що правда за ними, вони залишаються переможцями»*** [9, с. 151].

Можливо, в той час так прямолінійно й сприймали твір. Але, як на мене, немає в новелі духу переможного, хоча б тому, що закінчується картиною: *«...Сполохані пострілами чайки злетіли в небо..., тривожно закружляли над ущелиною і попливли на Схід»* [10, с. 4]. Образ-символ чайки в українській традиції не є означенням переможця, а асоціюється з матір'ю, що має нещасливу долю, а відповідно – з тугою, безпорадністю, неприкаяністю. Безперечно, цей образ логіч-

ний і доцільний наприкінці твору, адже – розстріл відбувся на березі ріки; спів-скигління чайок викликають моторошність плачу-жалоби за загиблими. Окрім того віриться, що душі покійних можуть оселятися у птахах, у чайках (і, можливо, міркував автор, його герої хоча би душею потраплять в омріяну країну), зрештою, відчуваемо в цьому образі «закритий» в основній оповіді голос тієї жінки, що в трагічне одночасся загубила чоловіка й сина.

Таким чином новела показує: 1) зворотний напрям у жертвопринесенні – повернення до дітовбивства і надання нащадків у жертву; 2) зразок відданості й жертвопринесення комуністичній ідеї не унаочнений конкретними досягненнями такого акту (бо їх немає); 3) поклоніння не Богу, а непевному ідеалу, не сприяє розмноженню роду, а навпаки, призводить до його вимирання (адже батько і син обидва гинуть); 4) на землі, де відбулося жертвопринесення-страда, не збудовано Храму, не відбувається паломництво послідовників-одномудців. Згадуються і слухними здаються слова із художнього фільму 80-х років минулого століття «Каяття»: «Нащо дорога, яка не веде до храму?»

Усі ці складові сплетено в одному питанні, сформульованому І. Чендеєм пізніше: *«Де мій Бог?»* Можливо, це питання снувалося у думках героя, коли він зв'язував свого сина шарфом, водночас шкодуючи (у малому), що той мерзне, але не пожалівши (у великому) його земне життя. Науковці цілком слушно відзначають, що *«одним із критеріїв ідеального у творах Івана Чендея є «стосунки» людини з Богом. За С. К'еркегором... релігійна стадія є найвищою стадією екзистенції людини»* [4, с. 119]. Зневірені щоденними реаліями життя закарпатці іншим шляхом заходилися змінити світопорядок. Але і на тій дорозі виринає питання: *«Де мій Бог?»*

...Що ж, християнство дає життя вічне. Згадав про це герой чи ні, віднайшов свого Бога чи ні, ми вже не дізнаємося. Але пам'ятаємо, що той розбійник, котрий покався, будучи на хресті поруч із Сином Божим, увійшов до Царства Небесного.

Новелу Іван Чендей назвав *«Чайки летять на Схід»* – саме цей відверто тенденційний заголовок пришвидшив ходу твору й однойменній збірці малої прози 1955 року. Притім ідеологічні акценти тут, як мовиться, шиті білими нитками, бо

жодна річка на Закарпатті не тече на Схід, а Тиса (на якій, вбачаємо, відбувається дія) впадає у Дунай. Треба мати неабияке образне мислення, аби уявити, як чайки «попливли на Схід» річкою, що несе свої води на захід. Так само складно зрозуміти, навіщо чайкам летіти на Схід (до річі, вираз «чайки летять на Схід» стосується тільки назви книжки. У самій новелі чайки **пливуть** на Схід), якщо туди не пролягає їхній маршрут ніяк. Можемо сприйняти назву як таку, що не має під собою фактичного підґрунтя. Та не скидаймо з терезів й інший варіант – абсурдність руху чайок на Схід (проти течії, проти закономірного) і в льоту, і вплав відтіняє безглуздий рух людини (всупереч суспільним законам) в пошуках кращого.

Простежуючи новелістику І. Чендея, Василь Марко запитує: «**А як бути письменникові, коли умови не дають змоги сказати всю правду, яку він знав?**» Мабуть, так, як вчинив митець при написанні новели «**Чайки летять на Схід**», – звернутися до підтекстового письма, яке виринає не лише з утворень свідомості, але з великого материка підсвідомої діяльності, що закладений на рівні материнської пісні, і якого не позбутися, як і не примусити чайок летіти на Схід. За будь-яких умов людині важко не бути собою.

Література:

1. Біблія або Книги Святого письма Старого і Нового заповіту, 1988. 1528 с.
2. Вишневський І. Закарпатські новелісти / І.П. Вишневський. Львів, 1960. 116 с.
3. Елиаде М. Космос и история. – М., 1987. – 312 с.
4. Козій О. Образи й деталі в художньому світі Івана Чендея: аспекти взаємовпливу. *Науковий вісник Ужгородського університету* : збірник укладено за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції «Творчість І. Чендея та П. Скунця в українському літературному контексті» (25-26 квітня 2012 року, Ужгород), присвяченої 90-літтю Івана Чендея та 70-літтю Петра Скунця : Серія : Філологія; Соціальні комунікації. Вип. 28. Ужгород, 2012. С. 92-93.
5. Марко В. Уроки Івана Чендея. До 85-річчя від дня народження. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*: Творчість Івана Чендея в загальноукраїнському літературному контексті. Матеріали Всеукраїнської наукової

конференції 14-16 травня 2007 року, Ужгород. – Вип. 11. Ужгород, 2007. – С. 127-130.

6. Марко В. Сім сліз Івана Чендея. *Науковий вісник Ужгородського університету* : збірник укладено за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції «Творчість І. Чендея та П. Скунця в українському літературному контексті» (25-26 квітня 2012 року, Ужгород), присвяченої 90-літтю Івана Чендея та 70-літтю Петра Скунця : Серія : Філологія; Соціальні комунікації. Вип. 28. Ужгород, 2012. С. 110-114.

7. Нариси історії Закарпаття: У двох томах: [ред. колегія І. Гранчак, Е. Балагурі, І. Грицак, В. Ілько, І. Поп]. Ужгород, 1993. Т. 2. 663 с.

8. Потушняк Ф. Світогляд закарпатського народу. *Потушняк Ф. Я і безконечність*. Ужгород, 2003. – С. 75-88.

9. Поп В. Думки про новели письменників Закарпаття. *Поп В. Струмки великої ріки*. Ужгород, 1961. С. 105-204.

10. Чендей І. Чайки летять на Схід. Ужгород, 1955. 152 с.

11. Електронна єврейська енциклопедія.

URL: <http://www.eleven.co.il/article/10112>.

7. ТЕМАТИКА ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

Тема 1. Літературний твір як витвір мистецтва (на матеріалі поезій Петра Скунця, Василя Густі)

1. Література як вид мистецтва.
2. Ідейно-художнє звучання поезії Петра Скунця «Тарас».
3. Ідейно-художня своєрідність поезії Петра Скунця «Один».
4. Емоційна складова вірша П. Скунця «Туга».
5. Вибір зображуваного у поезії В. Густі «Ти мене питаєш – як живу...».
6. Творчий імпульс і поезія В. Густі «Коли повернеться Поезія? Вона...».

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Густі В. Вибране. Ужгород, 2021. 432 с.
5. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
6. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
7. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.

8. Скунець П. Один: поеми, поезії, балади, мініатюри, переклади, прозово-поетичне есе. Ужгород, 2000. 536 с.

9. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Практичне заняття 2

Тема 2. Функції художнього твору (на матеріалі роману М. Томчання «Жменяки»)

1. Естетична функція роману М. Томчання «Жменяки».

2. Пізнавальна функція роману М. Томчання «Жменяки».

3. Виховна функція роману М. Томчання «Жменяки».

4. Вираження комунікативної функції у романі «Жменяки» М. Томчання.

5. Оціночна функція у романі М. Томчання «Жменяки».

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.

2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.

3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.

4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.

5. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
6. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
7. Томчаний М. Жменяки. Ужгород, 2014. 320 с.
8. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Практичне заняття 3

Тема 3. Художня реальність і художня умовність (на матеріалі новели Д. Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд»)

1. Поняття художньої реальності й художньої умовності.
2. Історія та реальний світ у новелі Д. Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд».
3. Новела Д. Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд» і момент творчої вигадки.

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Кешеля Д. І в смерті були твої очі. Ужгород, 2004. 140 с.

6. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.

7. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.

8. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Практичне заняття 4

Тема 4. Категорія автора у творі (на матеріалі п'єси «Наталка Полтавка» І. Котляревського)

1. Поняття категорії автора у художньому творі.

2. Іван Котляревський як реальна персона.

3. Автор як носій художньої концепції твору (ідейний світ п'єси «Наталка Полтавка»).

4. Образ автора як особлива естетична категорія (естетична функція твору).

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.

2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.

3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.

4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.

5. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.

6. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.

7. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Практичне заняття 5

Тема 5. Художній образ у літературному творі
(на матеріалі повісті «Іван» Івана Чендея)

1. Поняття художнього образу.
2. Особливості творення образів-персонажів у повісті «Іван» І. Чендея.
3. Пластичне образотворення постаті Івана Каламаря у повісті.
4. Непластичні образи у повісті «Іван» Івана Чендея.

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
6. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
7. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.
8. Чендей І. Калина під снігом. Ужгород, 1991. 400 с.

Практичне заняття 6

Тема 6. Проблема науковості літературознавства (на матеріалі роману «Жменяки» М. Томчания)

1. Наукові методи аналізу художнього твору.
2. Застосування біографічного методу в дослідженні роману М. Томчания «Жменяки».
3. Застосування соціологічного методу в дослідженні роману М. Томчания «Жменяки».
4. Застосування естетичного методу в дослідженні роману М. Томчания.
5. Вимоги до написання наукової статті.

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
6. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
7. Томчаний М. Жменяки. Ужгород, 2014. 320 с.
8. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Практичне заняття 7

Тема 7. Зміст і форма літературного твору (на матеріалі п'єси «Наталка Полтавка» І. Котляревського)

1. Поняття змісту літературного твору.
2. Поняття форми літературного твору. Єдність змісту і форми художнього твору.
3. Зміст і форма п'єси І. Котляревського «Наталка Полтавка».
4. Конфлікт: художнє оформлення та його розв'язання у п'єсі «Наталка Полтавка» І. Котляревського.

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Котляревський І. Наталка Полтавка.
URL: [https:// www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1054](https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1054)
6. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
7. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
8. Томчаній М. Жменяки. Ужгород, 2014. 320 с.
9. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Практичне заняття 8

Тема 8. Тематика твору і її аналіз (на матеріалі роману «Жменяки» М. Томчання)

1. Тематика художнього твору.
2. Зображення патріархального світу в романі «Жменяки» М. Томчання.
3. Вічні теми у романі «Жменяки» М. Томчання.

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
6. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
7. Томчаний М. Жменяки. Ужгород, 2014. 320 с.
8. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Практичне заняття 9

Тема 9. Ідейний світ твору (новела Д. Кешелі «Корабель праведних душ»)

1. Поняття «ідейний світ літературного твору».
2. Авторські оцінки перебігу подій та персонажів у новелі Д. Кешелі «Корабель праведних душ».
3. Авторський ідеал у творі Д. Кешелі «Корабель праведних душ».
4. Художня концепція людини у новелі Д. Кешелі «Корабель праведних душ».
5. Художня ідея новели «Корабель праведних душ» Д. Кешелі.

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Кешеля Д. І в смерті були твої очі. Ужгород, 2004. 140 с.
6. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
7. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
8. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Практичне заняття 10

Тема 10. Зображуваний світ у художньому творі (на матеріалі новели Д. Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд»)

1. Поняття «зображуваний світ» у літературі.
2. Особливості портрету, пейзажу, художньої деталі в новелі «Заблукалий у снах печальний поїзд» Д. Кешелі.
3. Світ речей у новелі Д. Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд».
4. Психологізм новели.
5. Форми художньої умовності у новелі «Заблукалий у снах печальний поїзд» Д. Кешелі.

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Кешеля Д. І в смерті були твої очі. Ужгород, 2004. 140 с.
6. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
7. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
8. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Практичне заняття 11

Тема 11. Аналіз композиції твору (на матеріалі роману М. Томчання «Жменяки»)

1. Поняття «композиція літературного твору».
2. Особливості розбудови сюжету твору.
3. Співвіднесення сюжету й композиції у романі «Жменяки» М. Томчання.
4. Позасюжетні елементи в романі.
5. Система персонажів у романі «Жменяки» М. Томчання.

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
6. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
7. Томчаний М. Жменяки. Ужгород, 2014. 320 с.
8. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Практичне заняття 12

Тема 12. Функції персонажів у художньому творі (на матеріалі повісті «Іван» Івана Чендея)

1. Повість «Іван» і сучасні І. Чендееві реалії життя (факти, прототипи, історичне тло повісті).
2. Система персонажів у повісті «Іван» І. Чендея.
3. Специфіка поділу персонажів і творення характерів у повісті І. Чендея.
4. Функції персонажів у творі й рух сюжету.

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
6. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
7. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.
8. Чендей І. Калина під снігом. Ужгород, 1991. 400 с.

Практичне заняття 13

Тема 13. Заголовок художнього твору (на матеріалі вивчених творів)

1. Функція заголовку (на матеріалі обраного твору).
2. Заголовок і сюжет твору: взаємозв'язки та взаємодоповнення (на матеріалі обраного твору).
3. Заголовок як елемент, що об'єднує твір (на матеріалі обраного твору).

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
6. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
7. Рарицький О. Поетика заголовка в художньо-документальному тексті шістдесятників. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1588/Rarytskyi-O.A.-Poetyka-zaholovka-v-khudozhno-dokumentalnomu-teksti-shistdesiatnykiv.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
8. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.
9. Чендей І. Калина під снігом. Ужгород, 1991. 400 с.

10. Юлдашева Л. Заголовок як текстовий і метатекстовий компонент. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Title-as-a-Textual-and-a-Metatextual-Components-Yuldasheva-L.-P.pdf>

Практичне заняття 14

Тема 14. Цілісний аналіз художнього твору. Інтерпретація твору (аналіз обраного студентом художнього твору)

1. Концептуальний аналіз обраного твору.
2. Аналіз щодо рівня організації обраного твору як художньої цілісності.
3. Аналіз внутрішньої та зовнішньої організації обраного твору.
4. Інтерпретація обраного твору.

Література:

1. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
4. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
5. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
6. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
7. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

8. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА

Тема 1

Літературний твір як витвір мистецтва

Завдання: опрацювати теоретичні питання; осмислити поезії П. Скунця, В. Густі.

Тема 2

Функції літератури

Завдання: опрацювати теоретичні питання; прочитати роман «Жменяки» М. Томчанія.

Тема 3

Художня реальність і художня умовність

Завдання: опрацювати підруничковий матеріал; з'ясувати присутність художньої реальності та художньої умовності у новелі Д. Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд».

Тема 4

Категорія автора у творі

Завдання: опрацювати теоретичні питання; на матеріалі п'єси «Наталка Полтавка» І. Котляревського осмислити категорію автора у творі.

Тема 5

Художній образ у літературному творі

Завдання: опрацювати теоретичні питання; осмислити своєрідність художніх образів у повісті «Іван» І. Чендея.

Тема 6

Проблема науковості літературознавства

Завдання: опрацювати теоретичні питання; обрати оптимальні літературознавчі методи для дослідження роману М. Томчания «Жменяки».

Тема 7

Зміст і форма літературного твору

Завдання: опрацювати теоретичні питання; з'ясувати єдність змісту і форми літературного твору на прикладі п'єси «Наталка Полтавка» І. Котляревського.

Тема 8

Тематика твору і її аналіз

Завдання: опрацювати теоретичні питання та осмислити тематику роману «Жменяки» М. Томчания.

Тема 9

Ідейний світ твору

Завдання: опрацювати теоретичні питання; простежити ідейний світ новели «Корабель праведних душ» Д. Кешелі.

Тема 10

Зображуваний світ у творі

Завдання: опрацювати теоретичні питання; простежити зображуваний світ на прикладі новели «Заблукалий у снах печальний поїзд» Д. Кешелі.

Тема 11

Аналіз композиції твору

Завдання: опрацювати теоретичні питання; дослідити композицію роману «Жменяки» М. Томчания.

Тема 12

Функції персонажів у художньому творі

Завдання: опрацювати теоретичні питання; простежити функції персонажів у повісті «Іван» І. Чендея.

Тема 13

Заголовок у художньому творі

Завдання: опрацювати теоретичні питання на прикладі вивчених творів.

Тема 14

Цілісний аналіз художнього твору

Завдання: інтерпретація твору (аналіз обраного здобувачем художнього твору).

9. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З КУРСУ

1. Література як вид мистецтва.
2. Ідейно-художнє звучання поезії Петра Скунця «Тарас».
3. Ідейно-художня своєрідність поезії Петра Скунця «Один».
4. Емоційна складова вірша П. Скунця «Туга».
5. Вибір зображуваного у поезії В. Густі «Ти мене питаєш – як живу...».
6. Творчий імпульс і поезія В. Густі «Коли повернеться Поезія? Вона...».
7. Функції літератури.
8. Естетична функція роману М. Томчанія «Жменяки».
9. Пізнавальна функція роману М. Томчанія «Жменяки».
10. Виховна функція роману М. Томчанія «Жменяки».
11. Вираження комунікативної функції у романі «Жменяки» М. Томчанія.
12. Оціночна функція у романі М. Томчанія «Жменяки».
13. Поняття художньої реальності й художньої умовності.
14. Історія та реальний світ у новелі Д. Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд».
15. Новела Д. Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд» і момент творчої вигадки.
16. Поняття категорії автора у художньому творі.
17. Іван Котляревський як реальна персона і письменник.

18. Автор як носій художньої концепції твору (ідейний світ п'єси «Наталка Полтавка»).

19. Образ автора як особлива естетична категорія (естетична функція твору).

20. Художній образ у літературному творі (на матеріалі повісті «Іван» Івана Чендея).

21. Особливості творення образів-персонажів у повісті «Іван» І. Чендея.

22. Пластичне образотворення постаті Івана Каламаря у повісті.

23. Непластичні образи у повісті «Іван» Івана Чендея.

24. Проблема науковості літературознавства. Методи аналізу художнього твору.

25. Застосування біографічного методу в дослідженні роману М. Томчання «Жменяки».

26. Застосування соціологічного методу в дослідженні роману М. Томчання «Жменяки».

27. Застосування естетичного методу в дослідженні роману М. Томчання.

28. Вимоги до написання наукової статті.

29. Поняття змісту і форми літературного твору.

30. Зміст і форма п'єси І. Котляревського «Наталка Полтавка».

31. Конфлікт: художнє оформлення та його розв'язання у п'єсі «Наталка Полтавка» І. Котляревського.

32. Тематика художнього твору.

33. Зображення патріархального світу в романі «Жменяки» М. Томчання.

34. Вічні теми у романі «Жменяки» М. Томчання.

35. Поняття «ідейний світ літературного твору».

36. Авторські оцінки перебігу подій та персонажів у новелі Д. Кешелі «Корабель праведних душ».

37. Авторський ідеал у творі Д. Кешелі «Корабель праведних душ».

38. Художня концепція людини у новелі Д. Кешелі «Корабель праведних душ».

39. Художня ідея новели «Корабель праведних душ» Д. Кешелі.

40. Поняття «зображуваний світ» у літературі.

41. Особливості портрету, пейзажу, художньої деталі в новелі «Заблукалий у снах печальний поїзд» Д. Кешелі.

42. Світ речей у новелі Д. Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд».

43. Психологізм новели Д. Кешелі «Заблукалий у снах печальний поїзд».

44. Форми художньої умовності у новелі «Заблукалий у снах печальний поїзд» Д. Кешелі.

45. Поняття «композиція літературного твору».

46. Особливості розбудови сюжету твору.

47. Співвіднесення сюжету й композиції у романі «Жменяки» М. Томчанія.

48. Позасюжетні елементи в романі «Жменяки» М. Томчанія.

49. Система персонажів у романі «Жменяки» М. Томчанія»

50. Функції персонажів у художньому творі.

51. Повість «Іван» і сучасні І. Чендееві реалії життя (факти, прототиби, історичне тло повісті).

52. Система персонажів у повісті «Іван» І. Чендея.

53. Специфіка поділу персонажів і творення характерів у повісті І. Чендея.

54. Заголовок і сюжет твору: взаємозв'язки та взаємодоповнення (на матеріалі обраного твору).

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Ігнатович О. Синхромія. Ужгород, 2019. 256 с.
2. Астрахан Н.І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми. Київ, 2021. 296 с.
3. Ференц Н. Теорія літератури та основи естетики. Ужгород, 2021. 105 с.

Допоміжна література

4. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів, 2002. 633 с.
5. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ, 2008. 358 с.
6. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. У 2-х томах. Житомир, 2009. 336 с.
7. Густі В. Вибране. Ужгород, 2021. 130 с.
8. Зборовська Н. Психоаналіз і літературознавство: посібник. Київ, 2003. 390 с.
9. Ігнатович О. Літературні портрети. Ужгород, 2013. 119 с.
10. Качуровський І. Генерика і архітектоніка. У 2-х кн. Київ, 2005. 376 с.
11. Кешеля Д. І в смерті були твої очі. Ужгород, 2004. 140 с.

12. Котляревський І. Наталка Полтавка.
URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1054>
13. Марко В.П. Аналіз художнього твору. Київ, 2013. 280 с.
14. Наєнко М. Художня література України: науково-популярний нарис. Київ, 2008. 165 с.
15. Скунець П. Один: поеми, поезії, балади, мініатюри, переклади, прозово-поетичне есе. Ужгород, 2000. 536 с.
16. Томчаній М. Жменяки. Ужгород, 2014. 320 с.
17. Чендей І. Калина під снігом. Ужгород, 1991. 400 с.
18. Чендей І. Щоденники. Кн. І. Ужгород, 2021. 640 с.
19. Чендей І. Щоденники. Кн. II. Ужгород, 2021. 688 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

20. Polti G. The Thirty-Six Dramatic Situations. Franklin. Ohio, 1924. P.40 41. URL: <https://archive.org/details/thirtysixdramati00polt>